

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش :

برنامه ریزی و تحلیل سیستم های اقتصادی

عنوان :

توسعه خوشه های صنعتی با رویکرد سیستمی

«مورد کاوی صنعت نساجی»

استاد راهنما : دکتر غلامرضا عباسی

استاد مشاور : دکتر سعید نایب

پژوهشگر : محمد ابراهیم سقرچی

تابستان ۱۳۹۰

تقدیم به :

دو معلم عزیز و همیشه دوست داشتنی ام؛
« مادرم که درس عشق، ایمان و از خود گذشتگی آموخت
و پدرم که تدبیر، مدیریت و شجاعت را تعلیم نمود. »

و سه شریک زندگی ام
« همسر عزیز و شریک غم و شادی ام
و فاطمه و زینب بهترین هدیه الهی در زندگی ام »

تشر و قدردانی :

از همه عزیزانی که در تدوین این پایان نامه مرا یاری رساندند خصوصاً از پدر و مادرم که در تمامی لحظات مشوق من بوده و با دعای خیرشان زمینه‌ساز کسب توفیق در تمامی مراحل مختلف زندگی‌ام بوده‌اند و همچنین از همسر عزیزم که در این مدت زحمات متعددی را برایم کشیدند، کمال تشکر را دارم.

همچنین از اساتید خودم به ویژه استاد راهنما جناب آقای دکتر غلامرضا عباسی و استاد مشاور جناب آقای دکتر سعید نایب و استاد داور سرکار خانم دکتر شجاعی و سرکار خانم دکتر دامن کشیده کمال تشکر و قدردانی را دارم.

در انتها نیز از کلیه خوانندگان محترم که نظرات اصلاحی و تکمیلی خود را در اختیار اینجانب قرار خواهند داد، قدردانی می‌کنم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب محمد ابراهیم سقزچی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۶۰۱۰۲۶۶۰۰ در رشته برنامه ریزی و تحلیل سیستم که در تاریخ ۹۰/۶/۳۱ از پایان نامه خود تحت عنوان: « توسعه خوشه های صنعتی با رویکرد سیستمی»

با کسب نمره ۱۸/۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

محمد ابراهیم سقزچی

تاریخ و امضاء:

۹۰/۶/۳۱

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۰/۶/۳۱

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای محمد ابراهیم سقزچی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸/۵ بحروف هجده ونیم و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما:

فصل اول: کلیات طرح

۱-۱	بیان مسئله تحقیق	۲
۲-۱	اهداف تحقیق	۳
۳-۱	اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن	۳
۴-۱	سوالات یا فرضیه های تحقیق	۴
۵-۱	چهارچوب نظری تحقیق	۵
۶-۱	مدل تحقیق	۶
۷-۱	روش تحقیق	۶
۸-۱	متغیرها و واژه های کلیدی	۷

فصل دوم: مطالعات نظری

مقدمه

۱-۲	مروری بر ادبیات موضوع	۱۱
۲-۲	پیشینه دیدگاه های اقتصادی در سیاستگذاری صنعتی	۲۹
۳-۲	نظریه های تغییر ساختار صنعتی	۳۱
۴-۲	الگوی توسعه کشورهای دیر صنعتی شده	۳۵
۵-۲	روندهای جهانی در تغییر ساختار بنگاهها	۳۶
۶-۲	تعاریف و مفاهیم مرتبط باخوشه	۳۹
۷-۲	پیشینه خوشه های صنعتی	۴۴

فصل سوم: روش شناسی تحقیق (متدولوژی)

مقدمه

۱-۳	روش تحقیق	۵۱
۲-۳	معیارهای دسته بندی روشهای تحقیق	۵۲
۳-۳	هفت خوشه صنعتی	۵۷
۴-۳	خوشه های صنایع کوچک و متوسط هند	۵۸
۵-۳	خوشه های صنعت نساجی و پوشاک چین	۶۸

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

مقدمه

۱-۴	موانع رشد صنایع کوچک در کشور	۸۰
۲-۴	نوین سازی صنایع کوچک در ایران	۸۰
۳-۴	منشور مشاغل کوچک اروپا	۸۴
۴-۴	سیاستگذاری برای صنایع کوچک	۸۹
۵-۴	طبقه بندی خوشه ها	۱۲۰
۶-۴	عوامل مؤثر بر خوشه	۱۲۷
۷-۴	رقابت پذیری در خوشه ها	۱۳۱
۸-۴	نوآوری و الگوبرداری در زنجیره های ارزش جهانی	۱۳۹
۹-۴	طراحی مدل سیستمی خوشه	۱۵۹
۱۰-۴	توسعه خوشه ها براساس مدل یونیدو	۱۸۰

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

مقدمه

۱-۵	نتیجه گیری	۱۸۵
-----	------------	-----

۲-۵ پیشنهادات ۱۸۹

فهرست منابع ۱۹۱

چکیده انگلیسی ۱۹۴

فهرست جدول ها

صفحه

عنوان

۲۰	۱-۲ جدول نحوه برخورد با تفکر مکانیکی و سیستمی
۲۰	۲-۲ جدول مقایسه تفکر مکانیکی و سیستمی
۲۰	۳-۲ جدول صاحب نظران تفکر سیستمی
۵۶	۱-۳ جدول ماتریس ویژگی های روشهای مختلف تحقیق
۷۰	۲-۳ جدول خوشه های مشهور صنعتی چین
۷۱	۳-۳ جدول مشخصات شهرهای خوشه محور نساجی در چین
۹۱	۱-۴ جدول محرکها در اسکاتلند
۹۵	۲-۴ جدول شاخصهای ارزیابی کارآفرینی رومانی
۹۶	۳-۴ جدول ارزیابی توسعه مشاغل در مجارستان
۹۷	۴-۴ جدول سیاستهای دولت لهستان
۹۹	۵-۴ جدول اشتغال آفرینی شرکت ها
۱۰۰	۶-۴ جدول نقش حمایتی دولت از شرکتهای کوچک
۱۰۲	۷-۴ جدول برنامه های آموزشی اداره توسعه بین المللی انگلستان
۱۰۳	۸-۴ جدول اهمیت سیاستگذاری
۱۰۴	۹-۴ جدول نهادهای قانونگذار
۱۰۷	۱۰-۴ جدول تعامل دولت با بنگاه ها
۱۰۸	۱۱-۴ جدول ارتباط دولت با بنگاه محلی
۱۰۹	۱۲-۴ جدول تاسیس نهاد سیاستگذار
۱۰۹	۱۳-۴ جدول نهاد ارائه دهنده خدمات
۱۳۴	۱۴-۴ جدول ویژگی های خوشه رقابتی
۱۴۳	۱۵-۴ جدول پیشتاز بودن در زنجیره ارزش جهانی
۱۴۴	۱۶-۴ جدول مشخصات زنجیره ارزش جهانی تولید محور مشتری مدار
۱۵۳	۱۷-۴ جدول پیشتاز بودن زنجیره ارزش جهانی
۱۵۴	۱۸-۴ جدول نکات مثبت و منفی قرارگیری در زنجیره ارزش جهانی
۱۵۵	۱۹-۴ جدول رقابت برای پایین آوردن نرخ
۱۵۶	۲۰-۴ جدول ارتباط با پیشتازان
۱۵۷	۲۱-۴ جدول از اعتماد به مثلث ها تا تولید با نام تجاری خصوصی
۱۷۹	۲۲-۴ جدول ماتریس برنامه عملیاتی

فهرست شکل ها

صفحه

عنوان

۵	۱-۱ شکل فرایند تحقق مبادله
۶	۲-۱ شکل پارامترهای رقابت پذیری
۸۲	۱-۴ شکل پیمانکاری شبکه ای
۸۳	۲-۴ شکل شرکت های سهامی
۱۳۳	۳-۴ شکل الماس پورتر
۱۴۱	۴-۴ شکل یک زنجیره ارزش ساده
۱۴۵	۵-۴ شکل مسیرهای ناهموار در دو بعد
۱۴۸	۶-۴ شکل زنجیره ارزش پوشاک
۱۵۸	۷-۴ شکل ارتباط تولید کنندگان محلی و خریداران جهانی
۱۶۰	۸-۴ شکل اجزای سیستم نظام تولید خوشه محور
۱۶۸	۹-۴ شکل فرایند توسعه بومی خوشه
۱۷۱	۱۰-۴ شکل زنجیره ارزش ساده
۱۷۲	۱۱-۴ شکل بخشهای یک نقشه خوشه
۱۷۴	۱۲-۴ شکل نقشه خوشه
۱۷۷	۱۳-۴ شکل ماتریس SWOT
۱۸۱	۱۴-۴ شکل مراحل اصلی توسعه خوشه ای یونیدو
۱۸۹	۱-۵ شکل ارتباط هزینه مبادله نهادهای جامعه و توسعه صنعتی
۱۹۰	۲-۵ شکل نحوه مداخله دولت

فصل اول: کلیات طرح

۱-۱- بیان مسأله تحقیق:

❖ به چه شیوه‌ای ارتباطات فراشرکتی، محلی و ملی شرکت‌ها را قادر می‌سازد تا بیشتر نوآور و رقابتی تر باشند؟

❖ چگونه می‌توان ارزش افزوده و رقابت پذیری صنایع را از طریق مدل سیستمی خوشه‌ها افزایش داد؟

بیش از دو دهه است که توسعه صنعتی مبتنی بر خوشه‌ها، به عنوان یک استراتژی نوین مورد توجه برنامه‌ریزان در کشورهای صنعتی و در حال توسعه قرار گرفته است.

خوشه در واقع ساختار نوینی است که کیفیت، کمیت و سازماندهی صرفه‌های ناشی از تجمیع را - که زمانی در قالب قطب‌های صنعتی و یا شهرک‌های صنعتی سازماندهی می‌شد - به روز کرده و از طریق شیوه‌های منحصر به فردی باعث تسریع توسعه صنعتی و منطقه‌ای شده است.

امکان بهره برداری از بازده‌های ناشی از مقیاس و ناشی از اقدامات جمعی، شرایط دستیابی به مزیت رقابتی و موفقیت در رشد اقتصادی و توسعه صادراتی را در فضای بین الملل بوجود آورده است.

در حقیقت، تحلیلهای « خوشه ای » می‌توانند به صورت یک مجموعه از فعالیتهای انگاشته شوند، که نظریات گرفته شده از رشته‌های جغرافیا، مدیریت، علوم اجتماعی و اقتصاد را در خدمت رشد اقتصادی منطقه قرار می‌دهند.

تحلیلهای خوشه ای می‌تواند کمک شایانی به تجزیه و تحلیل رشد ثروت در اقتصاد منطقه ای داشته و با اشاعه و ارائه معانی فکری مؤثر درباره وابستگی های بین بخشی و درون بخشی و ایجاد یک تصویر واحد از اقتصاد منطقه ای، امکان برقراری زمینه سیاستگذاری مؤثرتر را به وجود آورده است.

مفهومی که در نگاه نخست برخی تضادها را در ذهن متبادر می‌سازد، امروزه نقشی چشمگیر در موفقیت رقابت‌پذیری و نوآوری ایفا می‌کند. به این ترتیب این موضوع نه تنها برای کسانی که در سطح جهان رقابت می‌کنند، بلکه برای تمامی مدیران کسب و کار موضوع کاربردی محسوب می‌شود.

درواقع می‌توان گفت که خوشه‌های صنعتی روشی جدید از تفکر و مدیریت درباره مکان استقرار کسب و کار است؛ بدین مفهوم که چگونه شرکتها باید پیکره‌بندی شوند، چگونه نهادهایی از قبیل دانشگاهها می‌توانند به موفقیت در رقابت کمک کنند و چطور دولتها می‌توانند شکوفایی و توسعه اقتصادی را پیش ببرند.

وقتی تعداد زیادی صنایع همگن در یک منطقه جمع شوند، قاعدتاً شدت رقابت بالا می‌رود، زیرا مصرف‌کننده در این نوع بازار از قدرت چانه‌زنی بالایی برخوردار است که به رقابت بیشتر منجر می‌شود.

در نتیجه تمام تولیدکنندگان سعی می‌کنند از طریق کاهش هزینه و ارتقاء کیفیت، مشتریان را جذب کنند. اگر ابزارهای لازم به منظور حمایت‌های علمی، فنی، مالی و مشاوره‌ای ایجاد شده باشد درون خوشه به‌طور مستمر سطح کارایی، کیفیت و بهبود هزینه‌ها را ارتقاء پیدامی‌کند. این مجموعه همگن و با رقابت، روحیه همکاری را بالا برده و رقابت را افزایش می‌دهد.

۱-۲- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن:

این روش اخیراً در کشور نیز مورد توجه قرار گرفته و برخی از صاحب‌نظران این حوزه در حال پیاده سازی متدهای خوشه جهت توسعه صنعتی کشور هستند تا بتوانند آن دسته از صنایعی که همخوانی و سازگاری بیشتری با این متد دارند را به رشد شتابان برسانند.

همچنین طی چند سال گذشته یکی از دغدغه‌های مسئولین کشور، تدوین سیاست‌های توسعه صنعتی، با توجه به صنایع زودبازده بوده است. در این مسیر، توجه به رویکردهای مختلف توسعه صنعتی و بررسی میزان تناسب آنها با شرایط بومی صنعت کشور لازم به نظر می‌رسد.

یکی از ضرورت‌های توجه به موضوع خوشه‌ها ناشی از وجود خوشه‌های متعددی است که در برخی از نقاط کشور به صورت خودجوش شکل گرفته که دارای قابلیت رشد و توسعه سریع و پایدار می‌باشند، بعنوان مثال؛ واحدهای نساجی در یزد، واحدهای ماشین‌کاری در تبریز، واحدهای سفالگری و صنایع دستی در همدان و صنایع چرم در ورامین. اما متأسفانه در ایران در زمینه توسعه خوشه‌های تخصصی، کمتر فعالیتهای منسجم و اثربخشی صورت گرفته است.

۱-۳- اهداف تحقیق:

- آثار نوآوری و رقابت پذیری از طریق توسعه خوشه های صنعتی
- طراحی مدل سیستمی جهت توسعه خوشه های صنعتی
- طراحی سیستمی خوشه یک صنعت خاص با توجه به زنجیره ارزش

۱-۴- سوالات یا فرضیه های تحقیق (بیان روابط بین متغیرهای مورد مطالعه):

سوالات اصلی:

- برای توسعه خوشه های صنعتی و صنایع کوچک در جهت رقابت پذیری چه خطی و مشی هایی لازم است؟

- چگونه رقابت پذیری و نوآوری باعث توسعه خوشه ها می شوند؟

فرضیات:

- ✓ شکل گیری صحیح روابط پسینی و پیشینی یک بنگاه، سبب افزایش رقابت پذیری می شود.
- ✓ خوشه از طریق انباشت دانش تخصصی سبب نوآوری می گردد.
- ✓ تمرکز جغرافیایی بنگاهها باعث تکمیل زنجیره ارزش شده و باعث ایجاد سیستمی پویا می گردد.

ایجاد خوشه ها، تخصص گرایی و سرمایه گذاری را در قالب گام های کوچک تسهیل می کند. در خوشه ها به سرمایه کلانی نیاز نیست. هنگامی که تأمین کنندگان متخصص مواد خام و قطعات در دسترس باشند به ذخیره سازی نهادها نیز چندان نیاز نیست. از لحاظ نیروی انسانی نیز با شمار اندکی می توان کار را پیش برد، سرمایه گذاری هر تولیدکننده برای یک فعالیت تخصصی نیز در خوشه ها کارساز می باشد.

از دیگر ویژگی خوشه ها کاهش ریسک است. کارآفرینان خلاق و دارای سرمایه، تمایل زیاد به ریسک کردن و خطر کردن ندارند. در خوشه سازی هدف آن است که با مخاطرات کوچک و قابل محاسبه به دلیل تقسیم کار (با تأکید بر جنبه خاصی از توانایی تولیدکنندگان)، موفقیت های بزرگی نصیب کارآفرینان گردد. در نهایت مزیت های خوشه سازی را می توان به شرح زیر برشمرد:

- ✓ خوشه سازی بسیج منابع مالی و انسانی را تسهیل می کند.
- ✓ در خوشه سازی سرمایه گذاری با ریسک کمتری انجام می شود.
- ✓ خوشه سازی بستری برای بالندگی شرکت های کوچک فراهم می آورد.
- ✓ شرکت های موجود در خوشه، امکان انباشت سرمایه و مهارت ها را به یکدیگر اغلب ناخواسته و گاهی آگاهانه به وجود می آورند.

با این حال مهم ترین ویژگی خوشه ها که دستیابی به کارایی جمعی است، مشروط به شرایط زیر است:

- ✓ شکل گیری پیوندهای پیشین و پسین بین شرکت های درون خوشه
- ✓ تبادل قوی اطلاعات بین شرکت ها و افراد در درون خوشه ها که محیطی خلاق پدید می آورد.
- ✓ وجود شبکه ای تجاری و پیوندهای تجاری کارآمد با بازارهای بزرگ و دوردست.
- ✓ وجود زیرساخت های متنوع نهادی که پشتیبان فعالیت های خاص در خوشه ها هستند.

✓ شکل‌گیری هویت اجتماعی - فرهنگی که در بر دارنده ارزش‌های مشترک است و قرار گرفتن نقش‌آفرینان محلی در محیط محلی که اعتماد متقابل را تسهیل می‌کند.

✓ وجود تحریم‌های مؤثر علیه واحدهایی که به توافقات جمعی توجهی نمی‌کنند.

سایر ویژگی‌های خوشه‌ها، مثل بالا بودن تخصص و همکاری بین شرکت‌ها و پیوندهای قوی اجتماعی و اقتصادی اغلب شامل خوشه‌های متشکل از شرکت‌های کوچک و بسیار کوچک در کشورهای درحال توسعه نمی‌شود. میزان شکل‌گیری تخصص در این شرکت‌ها کمتر است و عمدتاً به تقسیم افقی نیروی کار منحصر می‌شود. زیرا ایجاد پیوندهای پسین و پیشین و خدمات مکمل به مهارت‌های حرفه‌ای و سرمایه‌گذاری سنگین اولیه نیاز دارد.

از دیگر ویژگی‌های خوشه‌های تشکیل شده در کشورهای در حال توسعه، ناهماهنگی درونی در داخل این خوشه‌هاست. به این معنا که در این خوشه‌ها (به استثنای خوشه‌هایی که به طور کامل شکل نگرفته‌اند)، معمولاً شرکت‌های متوسط و بزرگ اقتدار یافته و در رهبری خوشه‌ها سهم مهمی ایفا می‌کنند.^۱

همچنین خوشه‌ها، اغلب رابطه‌های بیرونی مثبتی می‌آورد که به ارتقای توان مدیریتی و فنی کمک می‌کند. شواهد تجربی نشانگر آن است که خوشه‌سازی به ویژه در فعالیتهای سنتی با مقیاس کوچک و کاربر که در کشورهای رو به توسعه عمومیت دارد، موجب می‌شود ساختار شرکت‌ها از لحاظ اندازه متوازن‌تر شده و افراد بیشتری بکار گرفته شوند. این ویژگی‌های خوشه‌سازی بالاخص از دیدگاه افزایش اشتغال، نظر سیاستگذاران کشورهای مزبور و سازمانهای کمک‌کننده را جلب می‌کند.^۲

۱-۵- چهارچوب نظری تحقیق:

بنگاهی در عرصه جهانی موفق عمل می‌نماید که «هزینه» پایین تری برای تولید پرداخت نماید. جهت شناسایی عواملی که باعث افزایش هزینه‌های مبادله شده از طریق رویکرد «خوشه‌ای» حلقه‌های مفقوده

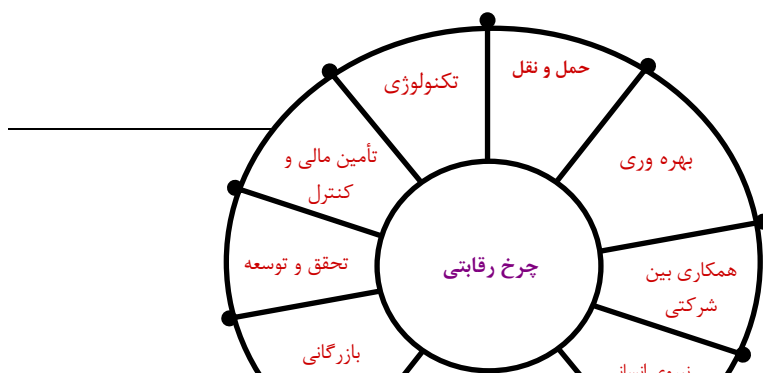
شناسایی می‌شوند. همانگونه که در شکل (۱-۱) مشاهده می‌شود.

شکل (۱-۱) فرایند تحقق مبادله

البته جهت رقابت پذیری در کلاس جهانی باید پارامترهای مختلفی را لحاظ نمود که در شکل (۱-۲)

مشاهده می‌گردد.

^۱ . هوبرت اشمیتز و خالد ندوی، ۱۹۹۹

^۲ . آلتنبرگ و اشتامر، ۱۹۹۹

شکل (۱-۲) پارامترهای رقابت پذیری

۱-۶- مدل تحقیق؛

در این تحقیق از دو مدل مکمل استفاده می شود؛ در مدل اول که مدلی کلان نگر می باشد از مدل پورتر بهره برداری شده و از مدل یونیدو جهت تحلیل خرد و درون سیستمی استفاده شده است ، البته لازم به ذکر است که جهت استفاده از مدل ها تغییراتی در آنها داده شده است که جهت استفاده کارآمدی بیشتری داشته باشند که توصیف و تحلیل این مدل ها در فصل سوم ارائه می گردد.

بنابراین در فصل سوم پس از ارائه سیستم جهت تحلیل کل سیستم از مدل پورتر و برای تحلیل زیر سیستم خوشه از مدل یونیدو استفاده می گردد.

۱-۷- روش تحقیق:

منظور از روش تحقیق و پژوهش، ارائه مهارت‌ها و تجربه‌هایی است که دستیابی به هدف را آسان‌تر و عملی‌تر می‌سازد و با صرف وقت کمتر، نتایج بیشتری به دست می‌آید. این نکته، در کلیه روش‌ها مطرح است. یعنی هر کاری بر مبنای «روش»‌های برگرفته از تجربه‌ها و موفقیت‌ها انجام پذیرد، تضمین بیشتری برای بهره‌دهی آن خواهد بود و افراد «دارای روش» موفق‌ترند و مبتدیانی که با روش افراد موفق آشنا می‌شوند، زودتر به نتیجه می‌رسند.

این تحقیق بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای استوار بوده و از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. بدین نحو که علاوه بر توصیف وضع موجود خوشه‌ها به تشریح و تحلیل چرایی «عدم کارآمدی و پویایی خوشه‌ها» در یک صنعت خاص پرداخته است.

در این پژوهش با استفاده از مطالعه تطبیقی و مورد کاوی سعی شده است تحقیقی کاربردی جهت استفاده مدیران و سیاستگذاران ارائه گردد.

۸-۱- متغیرها و واژه های کلیدی:

• خوشه

«خوشه مجموعه‌ای از شرکت‌هاست که در ناحیه جغرافیایی تمرکز یافته و با تهدیدها و فرصت‌های مشترکی مواجهند. این شرکت‌ها، مجموعه‌ای از محصولات مرتبط یا مکمل را تولید می‌کنند و می‌فروشند. چنین تمرکزی باعث ایجاد کسب و کارهای مرتبط می‌شود و به پیدایش خدمات تخصصی در زمینه‌های فنی، مدیریتی و... کمک می‌کند.»

• صنایع کوچک

«آن دسته واحدهای تولیدی کوچک که در ارتباط با صنایع بزرگ به وسیله متخصصین با تجربه و صاحب اندیشه صنعتی، احداث شده و در زنجیره تولید کشور قرار می‌گیرند. این واحدها از تکنولوژی پیشرفته استفاده کرده و سطح فعالیت‌های تولیدی خود را در مقیاس محدود نگه می‌دارند. به طوری که متخصصین موسس این واحدها خود مستقیماً در فرایند تولید مشارکت داشته و دارای روابطی تنگاتنگ با کارکنان پایین دستی شاغل در کارگاه می‌باشند.»

• شبکه

«شبکه به گروهی از شرکت‌ها اطلاق می‌شود که در پروژه مشترکی در زمینه توسعه فعالیت‌هایشان همکاری می‌کنند و از لحاظ تخصصی مکمل همدیگرند. دستیابی به کارایی جمعی و تسخیر بازارها، اهداف اصلی تشکیل شبکه است.»

• سیستم

«سیستم، مجموعه‌ای از اجزاء مرتبط است که در راستای دستیابی به مأموریت خاصی، نوع و نحوه ارتباط بین آنها بوجود آمده باشد.»

فصل دوم: مطالعات نظری

مقدمه

بیش از دو دهه است که توسعه صنعتی مبتنی بر خوشه‌ها، به عنوان یک استراتژی نوین مورد توجه برنامه‌ریزان در کشورهای صنعتی و در حال توسعه قرار گرفته است.

گرایش به خوشه‌های صنعتی در انتهای قرن بیستم نقطه عطف برنامه‌های توسعه صنعتی در بیشتر کشورهای جهان بوده است. خوشه‌های صنعتی یکی از رویکردهای نوین در توسعه صنعتی است که در بسیاری از نقاط جهان از جمله ایتالیا، آلمان، برزیل، هندوستان، مالزی و پاکستان تجربیات موفق را به نمایش گذاشته است.

بیان این مطلب ضروری است که خوشه در واقع ساختار نوینی است که کیفیت، کمیت و سازماندهی صرفه‌های ناشی از تجمیع را - که زمانی در قالب قطب‌های صنعتی و یا شهرک‌های صنعتی سازماندهی می‌شد - به روز کرده و از طریق شیوه‌های منحصر به فردی باعث تسریع توسعه صنعتی و منطقه‌ای شده است. امکان بهره‌برداری از بازده‌های ناشی از مقیاس و ناشی از اقدامات جمعی، شرایط دستیابی به مزیت رقابتی و موفقیت در رشد اقتصادی و توسعه صادراتی را در فضای بین الملل بوجود آورده است.

در یک فهم عمومی، تحلیل‌های «خوشه‌ای» می‌توانند به صورت یک مجموعه از فعالیتها انگاشته شوند، که نظریات گرفته شده از رشته‌های جغرافیا، مدیریت، علوم اجتماعی و اقتصاد را در خدمت رشد اقتصادی منطقه قرار می‌دهند.

تحلیل‌های خوشه‌ای می‌تواند کمک شایانی به تجزیه و تحلیل رشد ثروت در اقتصاد منطقه‌ای داشته و با اشاعه و ارائه معانی فکری مؤثر درباره وابستگی‌های بین بخشی و درون بخشی و ایجاد یک تصویر واحد از اقتصاد منطقه‌ای، امکان برقراری زمینه سیاستگذاری مؤثرتر را به وجود آورده است.

مفهومی که در نگاه نخست برخی تضادها را در ذهن متبادر می‌سازد، امروز نقشی چشمگیر در موفقیت رقابت‌پذیری و نوآوری ایفا می‌کند. به این ترتیب این موضوع نه تنها برای کسانی که در سطح جهان رقابت می‌کنند، بلکه برای تمامی مدیران کسب و کار به دستورالعمل جدیدی می‌انجامد.